C/2024/6878

28.11.2024

Avizul Comitetului Economic și Social European

O tranziție justă în vederea asigurării unui viitor durabil pentru sistemele agroalimentare din UE

(aviz din proprie inițiativă)

(C/2024/6878)

Raportoare: **Kerli ATS**

Coraportor: **Florian MARIN**

Consilier	Tomaso FERRANDO (pentru raportoare)
Decizia Adunării Plenare	18.1.2024
Temei juridic	Articolul 52 alineatul (2) din Regulamentul de procedură
Secțiunea competentă	Secțiunea pentru agricultură, dezvoltare rurală și protecția mediului
Data adoptării în secțiune	3.9.2024
Data adoptării în sesiunea plenară	19.9.2024
Sesiunea plenară nr.	590
Rezultatul votului (pentru/împotrivă/abțineri)	136/0/9

1. Concluzii și recomandări

1.1. CESE consideră că tranziția justă în sistemele agroalimentare trebuie să abordeze în mod coerent aspectele sociale, ecologice și economice, adoptând o abordare globală, coordonată și integrată. Tranziția justă ar trebui să se bazeze pe principiile justiției distributive, recunoașterii, participării, ale stabilirii unor obiective ambițioase de mediu și climatice, ale drepturilor omului și pe principiul de „a nu lăsa pe nimeni în urmă”.

1.2. CESE consideră că sunt necesare politici publice integrate pentru a garanta că toate părțile interesate, inclusiv micii fermieri, pescarii și lucrătorii din sectorul alimentar, ocupă locul central în tranziția justă. Dezvoltarea sistemelor alimentare durabile trebuie să se bazeze pe principiile justiției sociale și ecologice, care asigură distribuirea echitabilă a costurilor, resurselor și beneficiilor și sprijină dreptul la alimentație și la nutriție.

1.3. CESE propune ca justiția participativă să fie integrată în toate aspectele tranziției juste a sistemelor agroalimentare. Această integrare ar trebui să asigure procese echilibrate de informare și consultare, care să țină seama de realitățile actorilor vulnerabili de-a lungul lanțurilor de produse agroalimentare. De asemenea, ea ar trebui să pună accentul pe disponibilitatea informațiilor, transparență, educație, recalificare și perfecționare și să vizeze consolidarea capacităților la toate nivelurile sistemelor alimentare pentru toate părțile interesate.

1.4. CESE propune ca tranziția justă să acopere apărarea, respectarea și aplicarea tuturor drepturilor lucrătorilor, printre altele prin consolidarea și sprijinirea mecanismului de condiționalitate socială, cum este cel cuprins în politica agricolă comună (PAC), dar și garantând că fermierii pot produce un venit de subzistență, astfel încât să le ofere același tip de venit și propriilor lucrători.

1.5. Pentru a răspunde nevoii urgente de transformare structurală a sistemelor alimentare ale UE, CESE recomandă:

— să se adopte o abordare sistemică în materie de legislație privind sistemele alimentare ale UE și guvernanța aferentă, care să vizeze nu doar producția agricolă și să adere la principiile justiției discutate *infra*;

— să se depună eforturi pentru a introduce veniturile și salariile de subzistență în întreaga UE și de-a lungul lanțurilor alimentare din afara UE care aprovizionează Uniunea și, în conformitate cu autoritățile statelor membre și de la nivel subnațional, să fie promovate forme de sprijin financiar și de stabilizare a prețurilor care să garanteze accesibilitatea și dreptul la hrană pentru cetățenii-consumatori;

— să fie implementate politici care să faciliteze accesul la terenuri pentru noile generații de fermieri și mici producători, inversarea tendinței de concentrare a terenurilor prin promovarea distribuirii echitabile a terenurilor, precum și alinierea politicilor funciare la Orientări voluntare ale FAO privind proprietatea funciară ([1]).

— să fie abordate inegalitățile din cadrul PAC ca aspect esențial pentru o tranziție justă, garantând că toate statele membre primesc sprijin echitabil, astfel încât să se asigure condiții de concurență echitabile în sectorul agricol al UE;

— să fie introduse reglementări pentru a limita specula și financiarizarea în sistemele alimentare, promovând transparența pe piețele de produse alimentare de bază și instituind instrumente financiare care să sprijine practicile sustenabile la scara sistemelor alimentare;

— să se investească în cercetarea și dezvoltarea de practici și tehnologii durabile, recunoscând totodată implicațiile în termeni de distribuție și recunoaștere a formelor de producție, distribuție și consum care există de multă vreme, promovând inovarea în practică și oferind formare și resurse fermierilor, antreprenorilor și lucrătorilor din sectorul alimentar pentru a sprijini adoptarea de practici durabile;

— să se adopte standarde mai ambițioase și obligatorii pentru achiziții durabile și echitabile de produse alimentare și să se utilizeze achizițiile publice și programele alimentare ale UE ca instrumente de sprijinire a tranziției juste către sisteme alimentare durabile din punct de vedere social, economic și ecologic;

— să se recunoască importanța muncii reproductive și de îngrijire în întregul sistem alimentar și rolul central al femeilor și al tinerilor în sistemele agroalimentare actuale și viitoare;

— să fie sprijinite practicile agricole care promovează biodiversitatea și conservarea resurselor naturale, precum și implementarea unor politici care încurajează integrarea serviciilor ecosistemice în producția agricolă;

— să fie instituit un Fond pentru o tranziție justă în sectorul agroalimentar care să sprijine întreprinderile agroalimentare mici și mijlocii și un Observator al tranziției alimentare juste, ca parte a propunerii de înființare a Observatorului pentru o tranziție justă ([2]).

— integrarea unei perspective globale asupra tranziției juste a UE în sistemele agroalimentare, care să alinieze angajamentele locale, regionale, internaționale și mondiale în materie de guvernanță cu obiectivele în materie de drepturi ale omului și cele de mediu și climatice și cu principiile justiției și sustenabilității în sistemele alimentare mondiale;

— dezvoltarea unor campanii de sensibilizare a publicului pentru promovarea consumului de alimente locale, sănătoase și produse în mod sustenabil și punerea în aplicare a unor programe educative în școli, care să îi învețe pe copii despre importanța sistemelor alimentare durabile și a obiceiurilor alimentare sănătoase.

([1]) https://www.fao.org/tenure/voluntary-guidelines/en/.

([2]) Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Măsuri necesare pentru impulsionarea cadrului de politică al UE pentru o tranziție justă” (JO C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj).

2. **Necesitatea unei tranziții globale și juste pentru sistemele agroalimentare din UE**

2.1. Sistemele alimentare din UE se află la răscrucea principalelor provocări cu care se confruntă Europa. Pierderile de locuri de muncă din cauza modificării modelelor și a zonelor geografice de producție, hiperinflația, sărăcirea familiilor, realocarea cheltuielilor publice ([3]) în detrimentul serviciilor sociale și în beneficiul domeniului militar și al apărării ([4]), creșterea incidenței bolilor netransmisibile cauzate de un regim alimentar nesănătos bazat pe hrană ieftină ([5]), schimbările climatice și fenomenele meteorologice extreme, trecerea la economii cu emisii scăzute de dioxid de carbon ([6]) și declinul biodiversității sunt doar câteva dintre problemele sociale, de mediu și economice care afectează sistemele alimentare și care, în unele cazuri, sunt legate în mod direct de modul în care acestea funcționează și sunt structurate.

2.2. Deși lanțul UE de aprovizionare cu alimente a dovedit o reziliență considerabilă, menținând accesul la alimente în întreaga regiune chiar și în astfel de condiții dificile, precum pandemia de COVID-19, criza prețurilor produselor de bază și ale energiei, tensiunile politice și crizele climatice, aceste evenimente au evidențiat și vulnerabilități semnificative.

2.3. CESE salută eforturile continue de includere a considerentelor legate de sistemul alimentar în dezbaterile purtate atât la nivel european, cât și la nivel global, subliniind semnificația unei abordări cuprinzătoare a aspectelor legate de oameni, animale și ecosisteme. Cu toate acestea, CESE ia act de suspendarea procesului legislativ legat de legea-cadru privind sistemele alimentare durabile ([7]) și cere viitoarei Comisii să relanseze dezbaterile din perspectiva principiilor discutate în acest aviz.

2.4. În plus, CESE recunoaște că este nevoie de o transformare urgentă și structurală a sistemelor agricole și alimentare ale UE, care să le îmbunătățească pe cele actuale și să se alinieze la obligațiile internaționale și europene în materie de mediu, climă și contract social. CESE propune să se pună bazele unor sisteme agroalimentare ale UE care să funcționeze în limitele planetei și sociale ([8]) și să poată produce pentru oameni, planetă și generațiile viitoare.

2.5. CESE recunoaște că fermierii, pescarii, lucrătorii din sectorul alimentar și IMM-urile reprezintă coloana vertebrală a sistemelor alimentare ale UE și că aceștia se află adesea în situații dificile din cauza creșterii inegalităților din sectoarele lor ([9]), a faptului că politicile publice tind să aibă un impact regresiv care îi afectează în principal pe actorii mai mici, precum și din cauza prețurilor mai mici și a expunerii la competitivitatea globală, care a agravat fragilitățile, fricile și nemulțumirea. În sectorul agricol, acest lucru a dus la creșterea problemelor legate de sănătatea mintală în diverse regiuni rurale din UE, mai multe studii subliniind necesitatea urgentă a unui sprijin global în acest sens ([10]).

2.6. Prin urmare, tranziția justă ar trebui să se bazeze pe protecția, respectarea și aplicarea tuturor drepturilor lucrătorilor. Acestea includ consolidarea și îmbunătățirea mecanismelor de condiționalitate socială, cum ar fi cele cuprinse în PAC, și sprijinirea punerii lor în aplicare de către statele membre. În plus, este esențial ca fermierii să primească prețuri adecvate pentru produsele lor, ceea ce le-ar permite, la rândul lor, să le plătească lucrătorilor lor un salariu adecvat. În plus, politicile și reglementările în domeniul migrației trebuie concepute astfel încât să împiedice organizațiile criminale să exploateze ființe umane și să se garanteze că producătorii nu reduc costurile de producție în detrimentul drepturilor lucrătorilor ([11]).

([3]) https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/eurogroup-says-new-fiscal-rules-will-require-public-spending-cuts/.
([4]) https://eda.europa.eu/news-and-events/news/2023/11/30/record-high-european-defence-spending-boosted-by-procurement-of-new-equipment.
([5]) Orhan R., Paric M., and Czabanowska K., Lessons Learnt from the EU Response to NCDs: A Content Analysis on Building Resilient Post-COVID Health Systems. Healthcare (Basel) 2021.
([6]) Avizul Comitetului Economic și Social European – Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor Asigurarea viitorului nostru – Obiectivul climatic al Europei pentru 2040 și calea către neutralitatea climatică până în 2050 pentru o societate durabilă, justă și prosperă [COM(2024) 63 final] (JO C, C/2024/4667, 26.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/4667/oj).
([7]) https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/spotlight-JD%2023-24/file-sustainable-eu-food-system.
([8]) Raworth, R., *Doughnut Economics.*
([9]) Piketty, T., Les paysans apparaissent comme la plus inégale des professions en France actuellement, Le Monde.
([10]) Rețeaua PAC a UE, Grupul tematic pentru sprijinirea sănătății mintale a fermierilor și a comunităților agricole.
([11]) Human suffering in Italy's Agricultural Value Chain 3-4, 2018.

2.7. În plus, CESE recunoaște că o viziune pentru un viitor sustenabil trebuie să vizeze în întregime în mod sistematic sistemele noastre alimentare, modul în care sunt construite din punct de vedere social, ecologic și economic, precum și implicațiile lor. Ca atare, politicile publice integrate și intervențiile intersectoriale ar trebui să se asigure că aspectele privind fermierii, pescarii, lucrătorii din sectorul alimentar și IMM-urile ocupă un loc central, dar ar trebui integrate întotdeauna în contextul mai larg al aspectelor privind sistemele alimentare din care fac parte, alături de alți actori comerciali, de consumatori, de animale și de procesele ecologice.

2.8. CESE consideră că este esențial să se identifice principii directoare clare care îi pot sprijini pe toți actorii din sistemele alimentare, factorii de decizie și organizațiile societății civile pentru construirea unui viitor sustenabil pentru sistemele agroalimentare din UE. CESE recunoaște că este important să se pună în aplicare o cale specifică de tranziție justă pentru sistemele agroalimentare din UE, care să se inspire din principiile justiției sociale și ecologice și să se bazeze pe vocabularul și obligațiile consacrate în dreptul internațional al drepturilor omului și în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene ([12]).

2.9. Pentru o cale de tranziție justă este necesar ca factorii de decizie să abordeze contextual aspectele sociale și de mediu, să adopte politici coerente în toate domeniile de politică și să soluționeze problemele structurale care pot să împiedice consolidarea sistemelor alimentare durabile.

2.10. CESE afirmă că o abordare politică globală, coordonată și integrată în vederea tranziției juste pentru sistemele agroalimentare din UE ar trebui să se bazeze pe principiile distribuirii, recunoașterii, participării, ale stabilirii unor obiective ambițioase de mediu și climatice, ale justiției cosmopolite, ale provocărilor demografice (cum ar fi îmbătrânirea populației și deficitul de forță de muncă), ale coerenței și drepturilor omului, în special al dreptului la alimentație și la nutriție.

3. **Justiția distributivă**

3.1. CESE consideră că aplicarea principiului justiției distributive în tranziția agroalimentară înseamnă să se introducă politici și măsuri publice care să soluționeze inechitățile și inegalitățile actuale și viitoare din sistemele alimentare, consolidând în același timp drepturile fundamentale ale lucrătorilor, garantând o alimentație sănătoasă și accesibilă pentru toți, consolidând inovarea și competitivitatea la nivelul operatorilor și promovând bunăstarea animalelor. La baza principiului stă recunoașterea faptului că tranziția va necesita inevitabil resurse, dar că acestea ar trebui obținute prin implementarea unor măsuri progresive și că beneficiile și costurile rezultate din politicile și deciziile politice viitoare ar trebui distribuite în mod echitabil.

3.2. CESE recunoaște că este important ca UE să ghideze statele membre în punerea în aplicare a unor politici adecvate, care pot inversa tendința de intensificare a concentrării terenurilor ([13]) și care acordă acces la terenuri noilor generații de fermieri și mici producători. CESE sprijină poziția Parlamentului European, care, într-un raport din proprie inițiativă din 2017, a afirmat dreptul fundamental de acces la terenuri și a susținut alinierea politicilor funciare europene la *Orientările voluntare privind proprietatea funciară,* astfel cum a subliniat Comitetul pentru securitatea alimentară mondială.

3.3. Odată cu acordarea sprijinului public, trebuie și să se ia în considerare că resursele sunt disponibile în sistemele alimentare din UE, dar sunt distribuite în mod neuniform și inegal. De la fermă la consumator, controlul și extracția financiară ([14]) exercitate de corporațiile multinaționale din domeniul alimentar și de sectorul financiar global au un impact semnificativ asupra lanțurilor de aprovizionare, deviind profituri substanțiale de la producătorii primari și de la lucrători de-a lungul întregului lanț și promovând sisteme alimentare care acordă prioritate câștigurilor financiare în loc să țină cont de resursele limitate ale planetei și ale omenirii. Din acest motiv, fermierii mici și mijlocii și lucrătorii din sectorul alimentar au câștiguri minime, dar au și un impact asupra prețurilor și exacerbează problema accesibilității alimentelor, în special în rândul persoanelor care reprezintă pilonii sistemelor alimentare din UE ([15]).

([12]) Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Măsuri necesare pentru impulsionarea cadrului de politică al UE pentru o tranziție justă” (JO C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: https://eur-lex.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj?locale=ro); Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Tranziția către un viitor european mai durabil – o strategie pentru 2050” (JO C 81, 2.3.2018, p. 44) și Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Să nu lăsăm pe nimeni în urmă la punerea în aplicare a Agendei 2030 pentru dezvoltare durabilă” (JO C 47, 11.2.2020, p. 30).

([13]) Potrivit EUROSTAT, modificarea concentrării terenurilor din UE este evidențiată de faptul că „numărul de ferme din UE a scăzut cu aproximativ 37 % în perioada relativ scurtă cuprinsă între 2005 și 2020. Această scădere a corespuns pierderii a 5,3 milioane de ferme în statele membre, marea majoritate a acestora (aproximativ 87 %) fiind ferme mici, cu dimensiunea sub 5 ha”.

([14]) Privatizarea valorii produse în sectorul alimentar.

([15]) O parte a tranziției juste ar trebui să constea în asigurarea unei transparențe mai mari și a unei mai bune informări cu privire la structura sistemelor alimentare din UE. Un document din 2021 al OCDE intitulat „Concentrarea și puterea de piață în lanțul alimentar” utilizează un studiu din 2014 efectuat de Comisia Europeană, intitulat „Combaterea practicilor comerciale neloiale din cadrul lanțului de aprovizionare cu alimente între întreprinderi”, COM(2014) 472 final.

3.4. CESE solicită instituțiilor UE și statelor membre să adopte principiile justiției distributive pentru a elimina în primul rând specula și financiarizarea, acestea fiind principalele modalități prin care resursele sunt extrase din sistemele alimentare în detrimentul consumatorilor, producătorilor, lucrătorilor și durabilității mediului ([16]). UE și statele sale membre ar trebui să găsească o soluție pentru practicile speculative legate de produsele alimentare și alte forme de financiarizare și practici de investiții utilizate de actorii din UE care nu respectă principiile UE, drepturile omului și obligațiile internaționale ale UE și ale statelor sale membre. Mai mult, UE ar trebui să înăsprească și să promoveze inițiative de acces direct la piață, cum ar fi sprijinirea cooperativelor agricole și a vânzărilor directe către consumatori, pentru a ajuta fermierii să obțină un venit de subzistență ([17]) și să reducă costurile intermediare.

3.5. CESE consideră că abordarea inegalităților din cadrul PAC este esențială pentru a asigura o tranziție justă. Este important să se garanteze că toate statele membre primesc sprijin echitabil pentru a asigura condiții de concurență echitabile în sectorul agricol al UE.

3.6. Trebuie să se acorde atenție nivelurilor ridicate de concentrare din cadrul sistemelor alimentare ale UE, ele conducând la o putere de negociere inegală și la distribuția inegală a resurselor. Există riscul ca deciziile de politică, cum ar fi noile orientări privind acordurile orizontale, mai curând să favorizeze coordonarea întreprinderilor de oligopol decât să abordeze problemele actuale de concentrare. Concentrarea la nivelul factorilor de producție agricolă, al materialelor genomice, al terenurilor, al prelucrării și al distribuției ar trebui să fie aspecte prioritare pentru Comisia Europeană.

3.7. De exemplu, piața mondială a îngrășămintelor, care valorează 200 de miliarde USD, este dominată de câteva societăți care controlează peste 30 % din producția de îngrășăminte cu azot. Puterea lor de piață le permite să influențeze prețurile și să crească profiturile transferând creșterea costurilor către consumatori. În afara Europei, țările G20 au cheltuit, în 2021 și 2022, pentru importurile de îngrășăminte, cu 21,8 miliarde USD mai mult decât în 2020 și se preconizează că cele mai importante societăți din domeniul îngrășămintelor vor obține profituri de aproape 84 de miliarde USD în aceeași perioadă ([18]). Acest scenariu, ca și concentrarea la nivelul semințelor și al tehnologiilor agricole, evidențiază necesitatea urgentă ca politicile publice ale UE să promoveze reducerea dependenței fermierilor de aceste materii prime și sprijinul financiar public adecvat pentru trecerea la forme de producție mai sustenabile ([19]).

Instituțiile UE au recunoscut de mult timp că concentrarea puterii în mâinile intermediarilor între fermă și consumator joacă un rol în distribuția inegală a valorii economice produse în cadrul sistemelor alimentare și în marginalizarea producătorilor primari ([20]). Potrivit Comisiei Europene, „deși peste 95 % dintre actorii din industria alimentară și din sectorul comerțului cu amănuntul sunt microîntreprinderi sau întreprinderi mici, câteva întreprinderi mari care acționează în calitate de cumpărători dețin o poziție predominantă pe piață” ([21]). Un studiu mai detaliat din 2021, realizat de Centrul Comun de Cercetare al Comisiei Europene privind puterea de piață în industria alimentară într-o serie de state membre ([22]) subliniază tensiunea produsă de faptul că „în ceea ce privește cota din numărul total de întreprinderi, întreprinderile mai mici domină sectorul producției, al comerțului cu ridicata și al comerțului cu amănuntul”, dar „în ceea ce privește cota din cifra totală de afaceri, întreprinderile mari domină în cele trei sectoare” ([23]). Conform documentului UE și al contribuțiilor CESE, producția și comerțul cu ridicata sunt sectoarele care merită o atenție specială, dat fiind nivelul lor de concentrare. Această situație poate avea implicații asupra întregului lanț alimentar și asupra distribuției veniturilor și oportunităților, deoarece întreprinderile care abuzează de poziția dominantă pe piață pot influența nu numai prețul și cantitatea mărfurilor comercializate, ci și diferite aspecte ale condițiilor contractuale care reglementează relațiile pe care le stabilesc.

([16]) Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Criza prețurilor la alimente: rolul speculațiilor și propuneri concrete de acțiune ca urmare a războiului din Ucraina” (JO C 100, 16.3.2023, p. 51).

([17]) https://www.weforum.org/agenda/2024/04/ilo-living-wage-explained/.

([18]) Institutul pentru Agricultură și Politică Comercială, *Fertiliser Crisis Cost G20 Almost $22 Billion While Fertiliser Companies Set to Make a $84 Billion in Profits*.

([19]) Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Securitatea alimentară și sistemele alimentare durabile” (JO C 194, 12.5.2022, p. 72).

([20]) Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Securitatea alimentară și sistemele alimentare durabile” (JO C 194, 12.5.2022, p. 72).

([21]) EU Commission, Commission delivers report on the implementation of EU rules against unfair trading practices in the food supply chain (Raportul Comisiei Europene privind punerea în aplicare a normelor UE de combatere a practicilor comerciale neloiale în lanțul de aprovizionare cu alimente), 23 aprilie 2024 https://agriculture.ec.europa.eu/news/commission-delivers-report-implementation-eu-rules-against-unfair-trading-practices-food-supply-2024-04-23_en.

([22]) Kjersti Nes, Liesbeth Colen și Pavel Ciaian, *Market Power in Food Industry in Selected Member States* [Puterea de piață în industria alimentară într-o serie de state membre], Uniunea Europeană, JRC, 2021.

([23]) Kjersti Nes, Liesbeth Colen și Pavel Ciaian, *Market Power in Food Industry in Selected Member States* [Puterea de piață în industria alimentară într-o serie de state membre], Uniunea Europeană, JRC, 2021.

3.8. Justiția distributivă ar însemna ca costul tranziției să fie suportat de cei care au beneficiat cel mai mult și care au cele mai multe resurse. În mod similar sectorului energetic, tranziția alimentară justă în sistemele agroalimentare ar trebui sprijinită printr-un fond public, însă acesta ar trebui finanțat din impozitele colectate aplicate profiturilor suplimentare din vânzările de alimente, practicilor speculative și compensației pentru externalitățile sociale și de mediu ([24]). Destinat exploatațiilor agricole mici și mijlocii, acest fond ar sprijini capacități de producție și distribuție, schimbul de cunoștințe și inovații în domeniul agriculturii ar asigura condiții de muncă adecvate și demne, pensii și protecție socială și ar contribui la realizarea obiectivelor de mediu și climatice ale UE.

3.9. Abordarea concentrării excesive și a dezechilibrelor de putere trebuie să fie obiective prioritare ale unei tranziții juste. Acest lucru poate fi realizat de autoritățile europene și naționale prin consolidarea modului în care statele membre pun în aplicare Directiva privind practicile comerciale neloiale, prin favorizarea schimbului de bune practici legislative între statele membre ([25]), prin soluționarea problemelor legate de superioritatea puterii de negociere prin practici de drept al concurenței ([26]) și prin adaptarea normelor UE și naționale privind achizițiile publice. Achizițiile publice ar trebui utilizate ca instrument de politică pentru multiple obiective în materie de mediu, sănătate și obiective socioeconomice ([27]) care se aliniază la principiile tranziției juste și ale creării unor sisteme alimentare durabile. În acest context, justiția distributivă ar trebui să acorde o atenție deosebită utilizării achizițiilor publice pentru a facilita accesul producătorilor mai mici și al celor care adoptă cele mai înalte standarde în materie de practici ecologice, de muncă și bunăstare a animalelor.

3.10. Pentru justiția distributivă ar fi necesar ca administrațiile publice să devină participanți activi la sistemele alimentare locale, pentru a garanta că cantinele publice oferă mâncare sănătoasă, hrănitoare, adecvată din punct de vedere cultural și care nu generează risipă și că aceste servicii, în special cantinele din școlile publice, sunt universal accesibile și finanțate în mod adecvat. CESE solicită UE să accelereze adoptarea unor standarde mai ambițioase și obligatorii pentru achiziții durabile și echitabile de produse alimentare, așa cum s-a discutat în pregătirea legii-cadru privind sistemele alimentare durabile. Comitetul subliniază că cantinele din școlile publice funcționează la intersecția dintre dreptul la educație, dreptul la alimentație și tranziția justă către sisteme alimentare durabile ([28]). Din acest motiv, ar trebui să beneficieze de prioritate în statele membre și de sprijin din partea UE, de intensificarea și extinderea programului existent de încurajare a consumului de fructe, legume și lapte în școli, care, la rândul său, ar trebui să fie în conformitate cu principiile justiției.

3.11. CESE recunoaște că orice discuție referitoare la tranziția alimentară justă trebuie să recunoască strânsa interdependență dintre bunăstarea oamenilor și cea a animalelor în cadrul sistemului alimentar, să adopte o abordare de tip „O singură sănătate” ([29]) și să ia în considerare în mod inerent bunăstarea animalelor. Prin urmare, solicităm consolidarea cadrelor de reglementare actuale, pentru a îmbunătăți standardele în materie de bunăstare a animalelor, a respecta principiile etice și a-i trage la răspundere pe cei care nu le îndeplinesc. În plus, este esențial să se includă perspectivele și experiențele fermierilor, care joacă un rol vital în menținerea bunăstării animalelor pe teren ([30]).

3.12. Justiția distributivă ar trebui să ghideze și introducerea și promovarea inovării tehnologice la toate nivelurile sistemelor noastre alimentare. CESE solicită instituțiilor UE și statelor membre să evalueze introducerea inovării prin principiile tranziției juste și al precauției, pentru a garanta că nu sunt exacerbate inegalitățile existente, concentrările și distribuirea neuniformă a valorii și a oportunităților și că nimeni nu rămâne în urmă.

([24]) Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Criza prețurilor la alimente: rolul speculațiilor și propuneri concrete de acțiune ca urmare a războiului din Ucraina” (JO C 100, 16.3.2023, p. 51).

([25]) Comisia Europeană, Punerea în aplicare a normelor privind interzicerea practicilor comerciale neloiale în scopul consolidării poziției fermierilor și a operatorilor în cadrul lanțului de aprovizionare agricol și alimentar – stadiul actual, Document de lucru al serviciilor Comisiei 2004 (106).

([26]) Lianos I. and Lombardi C., Superior Bargaining Power and the Global Food Value Chain: The Wuthering Heights of Holistic Competition Law?, CLES Research Paper Series, ISBN 978-1-910801-08-6.

([27]) M. Stein, M. Mariani, R. Caranta and Y. Polychronakis, Sustainable Food Procurement, Routledge, 2024.

([28]) T. Ferrando, *From Marginalization to integration: universal, free and sustainable meals in Italian school canteens as an expression of the right to education and the right to food*.

([29]) FAO, (2020), „O singură sănătate”.

([30]) Avizul Comitetului Economic și Social European – Propunere de regulament al Parlamentului European și al Consiliului privind protecția animalelor în timpul transportului și al operațiunilor conexe, de modificare a Regulamentului (CE) nr. 1255/97 al Consiliului și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1/2005 al Consiliului [COM(2023) 770 final – 2023/0448 (COD)] (JO C, C/2024/4670, 26.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/4670/oj).

4. **Recunoaștere și justiție participativă**

4.1. CESE recunoaște complexitatea sistemelor alimentare din UE, subliniind că sunt necesare procese decizionale incluzive și echitabile care implică în configurarea acestor sisteme toate părțile interesate: fermieri, consumatori, factori de decizie și organizații reprezentative din sectorul alimentar. CESE recunoaște că nu există un singur sistem alimentar al UE, deși sistemul alimentar industrial își sporește prezența. Totuși, UE se caracterizează în continuare prin diferite modalități de organizare a sistemelor agroalimentare, iar CESE a solicitat deja o diversificare și mai mare, sub toate aspectele, a sistemelor alimentare din UE ([31]). În special, există sisteme alimentare care sunt structurate pe principiile colaborării și solidarității și care promovează realizarea unor obiective juste din punct de vedere social și ecologic, garantând în același timp remunerarea echitabilă a tuturor persoanelor implicate de-a lungul lanțului alimentar.

4.2. CESE subliniază că este necesar să se îmbunătățească recunoașterea și aprecierea produselor locale și sănătoase, să se integreze noțiunile de încredere și identitate, care sunt esențiale pentru patrimoniul cultural, și să se consolideze relația dintre producător și consumator. În acest sens, formele de economie solidară, societatea bunăstării, schemele agricole sprijinite de comunitate, cooperativele lucrătorilor și consumatorilor, infrastructura rurală/urbană și inițiativele de dezvoltare rurală care creează oportunități de ocupare a forței de muncă și îmbunătățesc nivelul de trai ([32]) ar trebui să beneficieze de atenție deosebită din partea autorităților publice și să fie sprijinite în mod activ. Adoptarea unor cadre de politică ce promovează și extind forme agricole sustenabile, cum ar fi agroecologia și agricultura ecologică, este vitală pentru sistemele agroalimentare durabile și echitabile, pentru atenuarea schimbărilor climatice și adaptarea la ele ([33]) și pentru realizarea securității alimentare pentru toți ([34]).

4.3. CESE recunoaște diversele niveluri de vizibilitate și putere în rândul diferitelor grupuri, necesitând măsuri proactive pentru a elimina acest decalaj în identificarea căilor, politicilor și etapelor viitoare. CESE îndeamnă instituțiile UE și statele membre să facă mai bine auzite pozițiile celor adesea neauziți și să ia în considerare aspectele intergenerаționale și drepturile generațiilor viitoare. În grupurile esențiale se află tineri, femei active în sisteme alimentare, lucrători sezonieri și migranți, lucrători pe platforme online și lucrători cu statut precar, agricultoare și persoane ce desfășoară activități de îngrijire și munci reproductive neremunerate. În plus, persoanele în vârstă, migranții, cei aflați în condiții financiare marginalizate și tinerii sunt deosebit de vulnerabili la sărăcie și insecuritate alimentară, în special în vremuri de criză economică. O strategie cuprinzătoare pentru un viitor sănătos și sisteme alimentare juste din punct de vedere social și ecologic trebuie să recunoască aceste condiții specifice. Această strategie ar trebui să includă programe educative adecvate și servicii de cantină școlară universale, complementare, sănătoase, echitabile din punct de vedere social și durabile.

4.4. O schimbare de paradigmă în modul în care sunt produse, concepute și distribuite cunoștințele este esențială pentru a accelera tranziția justă a sistemelor agroalimentare. Această schimbare ar trebui să acorde prioritate creării unor rețele de cunoștințe deschise și accesibile, care să sprijine practicile sustenabile și inovarea în sistemele alimentare, oferind beneficii în special operatorilor din sistemul agroalimentar. Este necesar să se reexamineze actualul cadru privind proprietatea intelectuală, mai ales în ce privește semințele și plantele, și atunci când inovarea este finanțată din resurse publice.

4.5. CESE recunoaște numeroasele apeluri de a introduce și a normaliza noi tipuri de biotehnologii, organisme modificate genetic și tehnici genomice noi. Ar trebui totuși să se ia în considerare principiile recunoașterii și participării, alături de justiția distributivă, și să se recunoască existența unei multitudini de alte soluții pe care micii fermieri și comunitățile le propun pentru producția alimentară durabilă și care pot fi discreditate și abandonate în cazul în care soluțiile tehnologice menționate apar ca „formula magică” pentru viitorul sistemelor agroalimentare din UE.

4.6. În ce privește justiția participativă, CESE pledează de mult timp pentru adoptarea unei abordări la nivelul întregii societăți, care să includă instrumente mai participative, pentru a garanta că societatea civilă se poate implica mai mult în procesul decizional privind durabilitatea. Această construcție colaborativă se poate realiza prin intermediul unui Consiliu european pentru politica alimentară, pe care CESE îl încurajează ferm ([35]), și prin promovarea instituirii unor consilii locale, regionale și naționale pentru politica alimentară, care să reprezinte multitudinea de voci și să acorde spații specifice de exprimare celor care sunt auziți cel mai puțin.

([31]) Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Securitatea alimentară și sistemele alimentare durabile” (JO C 194, 12.5.2022, p. 72).

([32]) Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Către o strategie globală privind dezvoltarea rurală/urbană durabilă” (JO C 105, 4.3.2022, p. 49), Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Tranziția energetică și digitală a zonelor rurale” (JO C 486, 21.12.2022, p. 59).

([33]) IPCC, *Securitatea alimentară, Raport special privind schimbările climatice și terenurile*, IPCC, 2023.

([34]) HLPE, Food Security and Nutrition. Building a Global Narrative Towards 2030, FAO, Rome, 2020.

([35]) Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Securitatea alimentară și sistemele alimentare durabile” (JO C 194, 12.5.2022, p. 72).

4.7. Justiția participativă trebuie însoțită de introducerea unor spații de reglementare, de politică și de monitorizare care să acopere diversele domenii ce vizează sistemele alimentare din UE. Un Observator pentru o tranziție justă ([36]) în sistemele alimentare ale UE, modelat după actualul Observator rural ([37]), și înființarea unei noi DG FOOD, cu competențe transversale, ar reprezenta progrese semnificative în această direcție.

4.8. CESE recunoaște încercarea Comisiei de a lansa un dialog pe tema agriculturii, dar consideră că acest demers ar trebui utilizat pentru a merge dincolo de agricultură și a institui un cadru de dialog real și eficace care să garanteze un proces echilibrat de informare și consultare care să ia în considerare realitatea actorilor vulnerabili de-a lungul lanțurilor de produse agroalimentare. Mai mult, CESE subliniază că este necesar să se fortifice dialogul social și negocierea colectivă, în special prin consolidarea rolului sindicatelor, astfel încât să poată contribui atât la garantarea reprezentării, cât și la asigurarea unor condiții de muncă decente pentru toți lucrătorii din sistemele agroalimentare.

4.9. Justiția participativă ar impune disponibilitatea informațiilor, transparență și educație, în special pentru cetățeni și consumatori, responsabilizarea actorilor publici și privați, precum și consolidarea capacităților la toate nivelurile sistemelor alimentare și pentru toate părțile interesate. În acest sens, CESE subliniază că sunt importante investițiile în dezvoltarea competențelor, inclusiv în inițiativele de recalificare și perfecționare, acestea fiind componente esențiale ale dezvoltării forței de muncă. Este necesară o perspectivă nouă pentru stimularea acceptării sociale a procesului de transformare, alături de asigurarea predictibilității sociale și a protecției sociale a fermierilor și a lucrătorilor din sectorul agroalimentar. Ar trebui depuse eforturi semnificative pentru a garanta că cetățenii au acces la medii alimentare care propun opțiuni alimentare sustenabile și echitabile clare, disponibile și accesibile; pentru aceasta este nevoie de politici care merg dincolo de etichetarea ambalajelor pe față și pe spate și de asigurarea unor programe educative și a unei capacități financiare adecvate.

5. **Justiție cosmopolită, coerență și drepturile omului**

5.1. UE este unul dintre cei mai mari importatori de produse agroalimentare și unul dintre cei mai mari exportatori. Pentru justiția cosmopolită este necesar ca UE să urmărească o tranziție justă nu doar pentru Uniune, ci și pentru toate țările și toți partenerii care vor fi afectați de alegerile adoptate la nivelul UE și de către statele membre. Acest principiu este înscris în criteriile de coerență a politicilor de dezvoltare cerute de tratate, dar derivă și din semnarea de către UE a unor acorduri internaționale privind drepturile omului, mediul și clima.

5.2. Un loc central în cadrul tranziției juste cosmopolite îl ocupă imperativul de a reevalua acordurile comerciale și de investiții și de a garanta că UE contribuie la edificarea cu succes a unor sisteme alimentare juste, echitabile și durabile la nivel mondial, mai ales în Sudul global. Un efort coerent ar trebui să recunoască standardele înalte de producție și costurile aferente suportate de fermierii din UE, care contribuie la competitivitatea producției UE în cadrul pieței unice. În același timp, ar trebui abordat și rolul pe care îl joacă PAC în sprijinirea fermierilor din UE și competitivitatea anumitor produse din UE în țările terțe ([38]). Este necesară o aplicare riguroasă a Directivei privind practicile comerciale neloiale în ce privește practicile neloiale cu care se confruntă operatorii din sectorul alimentar din afara UE și revizuirea cuprinzătoare a PAC, care să țină seama de perspectivele globale.

5.3. CESE afirmă că politica comercială europeană ar trebui să integreze și să promoveze în mod activ valorile prevăzute în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, angajamentele sale față de drepturile omului și obligațiile internaționale în materie de mediu, climă și biodiversitate pe care și le-au asumat statele membre. Aceasta înseamnă că politica comercială a UE ar trebui să promoveze construirea unor sisteme alimentare echitabile, etice și democratice și care se îndepărtează de ideologia predominantă, bazată pe liber schimb, prețuri mici și piețe de produse alimentare extrem de competitive, care este contestată de producători atât în UE, cât și în afara sa.

5.4. CESE recunoaște că UE urmărește o politică de „autonomie strategică deschisă”, care valorifică poziția sa unică pentru a stabili standarde globale. Prin stabilirea unor criterii de referință ridicate pentru calitatea alimentelor, siguranța alimentară și sustenabilitatea alimentară, UE poate fără îndoială să își consolideze piața unică, dar poate și să promoveze valorile legate de mediu și de drepturile omului de-a lungul lanțurilor sale de aprovizionare. Cu toate acestea, CESE subliniază că principiile justiției ar trebui să influențeze în egală măsură toate deciziile privind diplomația comercială și climatică.

([36]) Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Măsuri necesare pentru impulsionarea cadrului de politică al UE pentru o tranziție justă” (JO C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj).

([37]) Observatorul rural.

([38]) https://gret.org/publication/pac-quelle-coherence-avec-le-developpement-des-agricultures-paysannes-du-sud/.

5.5. CESE invită Comisia Europeană să se asigure că adoptarea măsurilor comerciale este sprijinită întotdeauna de o analiză a impactului lor socioeconomic asupra oamenilor și regiunilor din afara UE și că se garantează incluziunea suficientă a pozițiilor și perspectivelor locale și regionale atunci când se adoptă standarde, măsuri de impozitare la frontieră sau alte tipuri de măsuri comerciale unilaterale.

5.6. De asemenea, CESE subliniază că, pentru o tranziție justă, ar fi necesar ca UE să-și recunoască responsabilitatea istorică de a promova integrarea țărilor terțe în lanțurile alimentare mondiale prin acorduri de parteneriat economic, acorduri de liber schimb, tratate bilaterale de investiții și prin pozițiile adoptate în cadru multilateral. UE ar trebui, de asemenea, să aibă responsabilitatea de a adopta politici de dezvoltare și cooperare adecvate, care să poată remedia efectele negative ale măsurilor unilaterale, facilitând în același timp consolidarea sistemelor alimentare regionale, echitabile și durabile pe întreaga planetă.

5.7. CESE salută elaborarea unei perspective integrate din punct de vedere strategic și globale asupra tranziției juste a UE în sistemele agroalimentare, care să alinieze angajamentele locale, regionale, internaționale și mondiale în materie de guvernanță cu obiectivele în materie de drepturi ale omului și cele de mediu și climatice, precum și cu principiile justiției și sustenabilității în sistemele alimentare mondiale. Aceasta se poate baza pe:

— susținerea suveranității alimentare și a sistemelor alimentare regionale, garantându-se că politicile UE nu au efecte dăunătoare;

— promovarea ratificării și a punerii în aplicare a Declarației ONU privind drepturile agricultorilor și ale altor persoane care lucrează în zonele rurale;

— promovarea ratificării și a punerii în aplicare a Orientărilor voluntare privind proprietatea funciară ale FAO.

6. **Investiții în tranziția justă**

6.1. Având în vedere sarcina asimetrică, tranziția justă trebuie abordată ca o politică de investiții și ca o tranziție care sprijină investițiile verzi și necesită coerență între diferite surse de finanțare, inclusiv între PAC și FSE. Bugetul PAC nu va putea sprijini singur decât într-o măsură limitată țintele ambițioase stabilite pentru realizarea obiectivelor climatice. Prin urmare, este esențial să se caute și alte fonduri în afară de cele acordate în cadrul PAC pentru a asigura o producție agroalimentară durabilă.

6.2. CESE propune crearea unui Fond pentru o tranziție agroalimentară echitabilă, orientat către operatorii de mici dimensiuni activi în sistemele agroalimentare, către parteneriate public-privat, competențe și condiții de muncă, cu criterii de eligibilitate ce țin seama de tineri, femei, drepturi ale omului și practici durabile, și cu o abordare care să implice finanțarea întregului lanț, nu doar a unei părți a lanțului. De asemenea, trebuie să fie disponibilizate fonduri pentru a facilita consolidarea și proliferarea IMM-urilor în cadrul sistemului alimentar, pentru a promova lanțuri alimentare echitabile, accesibile, scurte și durabile.

6.3. Pe lângă crearea unui fond, ar trebui introduse stimulente fiscale, cum ar fi reducerea TVA, pentru a favoriza produsele agroalimentare sustenabile și la scară mică, și alte forme de sprijin public pentru sisteme sănătoase și durabile de protecție a consumatorilor, cum ar fi *Sécurité Sociale de l'Alimentation*. CESE subliniază că este important ca viitoarea PAC să fie punctul de pornire pentru tranziția justă.

Bruxelles, 19 septembrie 2024.

Președintele
Comitetului Economic și Social European
Oliver RÖPKE